

המחנה

ערתון שבועי

לכל עניני החיים, לספרות ולמדעים ולכל עניני היהודים.

יוצא לאור בכל ערב שבת.

מחיר ההרשמה על המצפה

באוסטריא אונגריין:

לשנה . . . . . 7. כתרם
 לחצי שנה 3.50
 לרבע 1.75

באשכנז:

לשנה . . . . . 8. כתרם
 ביתר הארצות:

לשנה 9 כתרם — 9.50 פראנק.

„רמת המצפה“
 נכנסת יחד בגליון עצמו. הגדולה משהיה
 וסכנו המר ספרותי יותר מאשר עד כה.
 אין הנחה מהמחיר.

מחיר גליון בודד 14 הלר.
 מחיר מודעות או הוכרות לנפטרים
 לפי גדל השטח.
 בדכת מוד 60 הלר. הודעת ארוסין כתר.
 זו או זו בדאש הגליון שני כתרם
 המישה מקומו עליו להודיענו מיד לא
 רק ישם מקומו החדש, כיא גם שם
 מקום בית הדאר הקודם.
 קאנטא ילפאסמשעק נומר 76.918
 האדרסה לבית הסערכת ולארמיניסטרציה
 „HAMICPE“ Kraków,
 (בחוץ לארץ להוסיף: Oesterreich)
 בניין: רהוב סעבאסטיאנא 32

Kraków, 2 Dezember 1910.

גליון מה.

קראקא, ר"ה כסלו פ' תולדות התרע"א.

אשר לאום אחד יביל בקרבו בעלי שתי כתות דתיות הסטוריות או אפילו בעלי שתי כתות שאינן הסטוריות אם רק מורגש איזה הבדל עמוק ביניהם ומכיש שנמנע, אשר לאום יביל בקרבו בעלי שתי דתות נבדלות המתנגדות לעצמן בכל קו וקו, בכל כטוא ומעשה, בכל מסורתה, זכרונותיה ותקנותיה.

יוכל כל אדם לחשוב על דבר מהותם הצבורית של היהודים מה שירצה. נוכל להחשב ללאום, לגזע פשוט, לסוג אנתרופולוגי, לצבור מלאכותי, לשהתגש בתוך הגטו, לעדר התועה בלי מטרה, לקבוצ מיוחד במינו שאינו נתן להסתמך בהגדרים הרגילים, אבל דבר אחד קבוע ועומד ואין מערער עליו ומטיל בו ספק: היהודים הם הכר בני אדם, שכלם אוהזים בדת משה והנה בתור בעלי דת היסטורית נבדלה מן הנמנע הוא באופן מוחלט, אשר נהיה ישיכים ללאום, אשר לו דת היסטורית אחרת, אין אנו יכולים להיות פולנים, אישכנזים, רוסים וכו' בני דת משה, אף אם נדמה כמראנו ובלשונונו להעמים האלה, מפני שהצבורים הפולנים, האישיכנזים וכו' הם נצרים ונבצר משתי דתות לשלום בערכוכיה בעם אחר, הרככה כזו מכילה בקרבה שני הפכים בנושא אחד, נגוד פנימי, אשר אין דו דוגמה בעולם.

לא פעם כבר הזדמקן, אשר היהודים השתוו, כנוגע ללישון ולדרכיהם החברתיים, אל העמים, שבתוכם השתקעו, היהודים שבאלכסנדריה של מצרים בשנות המאות האחרונות של בית שני, השתמשו כהלשון היונית והעלוה לישת בית הכנסת, התורה נמראה ביונית, וזר העברית נמחק בלי השאר רוישם. המקרא נשתכה במקורו, כל קשרי מסורת לאומית-קרקעית בטלו. המתיונים יסרו לעצמם בית-המקדש (של הוניו) כחלופולים, למען הראות, כי אין ביניהם ובין הלאום המדיני אשר על הירדן איזה חלק ונחלה משותפת. ולמרות

גם באשכנז היה פעם קרוב, שיתחלקו הקתולים והפרוטסטנטים לשני צבורים חדשים יונואים זה את זה. נימות מלחמת ישלשים שנה עמדו האישיכנזים המתוקנים בעד הלוכדים השוודים, נגד אהיהם הקתולים. אך הקרע התאדה מהרה, הרגש הלאומי היה יותר הזק והיסטורי. בכל זאת עוד יש היום פטריטיים אישיכנזים החושבים את הקתולים הגרמנים לאישיכנזים ממדרגה שניה, תנועת „לאן פאן ראם“ יונואפת לבטל את הנגוד הדתי, הפוגם עוד בהאחדות הלאומית של האישיכנזים. הפרוטסטנטיזמוס נחשב במדה ידועה לדת לאומית של הגרמנים. ולעמית זאת הפולנים המזורים כפרוסיה, הדבקים בדת לותר, זרים להלאום הפולני ומתחשבים על הלאום האישיכנזי. רבים התרגלו לזלזל כהשיבות הדת כנוגע להיים לאומיים והתגנשותם והתקיימותם, זוהי שטחות רציוני-ליסטית, המקלקלת את הבנת דברי הימים. גרסה לה, מלבד הרפרוף השטחי של המשיכילים למחצה, גם העובדה, שאין כמעט ארפה לאום גדול המתקים על על דתו הלאומית הנבדלה ושהכנסיה הרומית היתה מדכאת בלשונה הרומית מטעמי הסתדרות את צמחי תרבות עצמית אצל הלאומים הקתולים. כטוח רבים התיצר כגלל זה הציור, שלאום ודת הם שני ענינים מתנגדים זה לזה ובכל אופן אין יחס של ידידות ביניהם. אבל זו טעות! יכול כל איש להתחס אל הדת אך שירצה, אבל השופט משפט אביקטיבי, בלי שום לב באיזו השקפה פילוסופית, טבענית או בקרתית הוא מסתכל בעולם, חיב להודות בעובדות, שמוסרת לנו ההיסטוריה.

לאום המתקים על לשונו לכד צפוי הוא כנקל לשבלת השמיעה, אבל לאום, שהדת גוננת עליו, אינו כשל, שתוף דתי קובע השפעתו על צבורים באופן יותר חודר מאשר שתוף לשוני. שני לאומים יכולים לחסות תחת כנפי דת אחת, אבל כגדר הנמנעות הוא

הננו מבקשים מאת כל חברי החברה „יסוד בית ספר עברי“ בקראקא, לכא לאספה הכללית, שתהיה כמוצאי שבת זו (ב' כסלו) משעה 6 בדיוק באולם חברת בעלי המלאכה (שהיה לפנים בית מועצת הקהל) כרהוב פארברזעוע 4, על סדר היום עומדים דברים חשובים מאד, אל נא ימנע איש מכווא.

ועד ה' יסוד בים עברי.

לישאלת ההתבוללות.

כממלכת אנגליה הוישיכים הסקוטים והאירים את השפה האנגלית לישת ספרותם. רובם הגדול משתמש גם בחיים כלשונום של שקספיר, מילטון וכיוצא, אף שישני העמים האלה הם בעקרים זרי מוצא ויש להם שפות עצמיות אחרות, תוקף השמיעה הלשונית גורף אותם וכולעם. והנה הסקוטים נהנים מן השמיעה הזו בתוך האנגלים ואינם הולמים כלל לישתות נגד הזרם ולהברל, אבל האירים, למרות התבולתם כישונם במדה מרובה, למרות אשר בניהם הם בוני הספרות האנגלית החדשה ורוחם התרבותית רוח אנגליה היא (Wilde, Shaw) חושבים הם את עצמם לחטיבה לאומית ודורשים עמידה כרשות עצמם, שלטון בית נמור (Homerule), בלתי תלוי בהפרלמנט האנגלי שבלונדון, ולמה? הסכה היא זו שהזכרתי כמאמרי הקודם, חקי נחשת שולטים בדברי הימים, האירים הם קתולים והאנגלים פרוטסטנטים ולכן זרים הם זה לזה ואי אפשר להם, להתאחד לצבור לאומי אחד, בעל רגש חברתי משותף, ואולם הסקוטים רואים כהאנגלים אהים נמורים, למרות שנוי תולדתם והלישון העקרית, לפי ששניהם בעלי כנסיה אחת הם, וכיניהם רק הבדלים קלים ופעוטים (פריסי כישרינים, ואנגליקנים).

יאוש בעלים.

סאה ישעיה פוכם.

כבית יוסף לוונהרין תאניה ואניה, בתו הכבירה, נערה כבת עשר, כבשה פניה בשתי ידיה ודמעות רותחות זולגות ומטפטפות מבינות לאצבעותיה כשהיא גונחת ובוכיה מרה. הילדים הצעירים מיככים בקול לעומתה וממלאים את החדר יללה וצעקת שבר, גם התינוק הזוחל על הרצפה מרגיש כהרגשתו הערפלית את האסון המרחף כאויר, וזרק את הצעצוע אשר בידו כבחילה ממנו והלאה והתפרץ בככי קורע לב, כשעיניו תועות כבהלה ופחד על פני אחיו ואחיותיו המתמוגגים בדמעות.

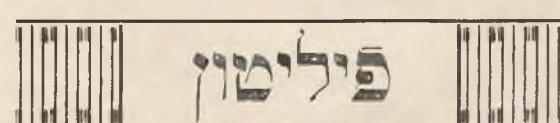
יוסף לוונהרין פתה כרגזה את דלת החדר הפנימי למחצה ועיניו השתלחנו כמעם, פניו הסתמקו וקצה אפו התחד והזרעוע, ידו התאגרפה והורמה למעלה ומפיו הפתוח נזרק ריר, הוא רוצה להשתיק את הילדים בכל אפם, כגערות חמה, כמכת אגרוף, כבעיטת רגל, או גם כנישיכת שפתים ככלב שומה, דומה שהוא יפול עליהם כזאב רעב על עדר כבשים וכל הכא תחת ידו יצא כשן ועין ורסוק אכרים. — אך כמעט כפל כבטו על ילדיו האומללים עבר רטט ככל

גופו, החמי אב נכרו והמתו שככה, ידו המונפה להכות נפכה מאליה, וגערותו המתפרצת לצאת נשארה יתומה, כחנקה ומתה בעודה כגרונו והוא התחיל מפיים הקטנים ומשרלם כדברים:

הסו ילדים! האם אינה יכולה לסכל צעקות ויללות!... כאשר תקום האם מהליה תקנה לכם צעצועים, מתקים ושוקלדה!

כמעט הצליח לכבוש את הילדים כדברים נוהים רבים ולישלחם החוצה להשתעשע, שב על כהונות רגליו אל הדר ההולה וישב אצל מטתה, זו מוטלת מסוכנה על ערש דוי ונוטה למות, קדחת זועמת מחלחלת כבשרה, והום לוהט שורף ומיכש לחלוחית חייה, על ראשה שלחופית מלאה קרה, עורקי רקתה הכחולים נצבים ושקופים, ונראה כעליל איך דמיהם כם יזולין ויהלומון יהלומון; שפתיה כחלחלות-כהות, אך לחייה, כמו קרעה אותן כפוף, מצטחבות, מסמיקות, אש זרה יוקדת כהן, אש קדחת המכלה מנפש ועד כישר.

— הנהילי — אמר הוא בקול רך ועגום — קחי מלא הכף סם מרפא, כי הגיעה הישעה, ההולה פתחה שתי עיניה כבת אחת, וכמו אלומת

פיליטון

היאוש.

מקיעופי תיזות כה רמות
 לארין כחזקה הפלתי.
 לא אוסף לבקש עולמות,
 שלפני ירחים שאלתי.

מהשלות כחלומות אלקים
 את רוחי כנכאה ענפתי —
 מאלפי הפרחים היפים
 גם אהד עוד טרם קטפתי.

משה ברניו.

תוכל להתרכב בעין בת פעוטה ובלתי אישית עם חייהם הצבורים של הלאומים הנצרים. אבל מה איכפת לו להנצרי, המרגיש בזריותה של כל ימות דת ישראל, אם היהודי מתפלל בבית הכנסת על יאהאניסגאססע כברלין באשכנזית ביום א' תחת יום השבת וכלי כסוי ראשו, או כדרנו בקדש בבית המדרש של "עדת ישראל"? בעיני הנכרי אין בין רודולף מוסה מוציאושל "ברלינר מנבלט" נשיא" הלהל התמקנים כברלין ובין איזה "מיישל" המנגן תפלותיו באיזה קלויז. מספר המצוות המפרידות או מדת ההבדל אדישה להנכרי. הדת אינה שאלה ארתמטית (ישל מספר), אמר פאול לגרד.

התכולות קצת אינה כלום, אם תתקם דת ישראל באיזו טרד שתהיה לא תוכל בשום אופן לכלית היחידות השנואה של עם עולם, כן אמר גבר הפישי בדעות, אדם גדול בכל מובן, חוקר ההיסטוריה תאודור מומזן בספרו *Auch ein Wort über unser Judentum*. היהודים בתור בעלי דת משה לא יוכלו להשתנות לאשכנזים גמורים, הם נשארים תמיד יסוד מהרם. מטיעה אפשרית רק בקבלת הדת הנצרית. אבל גם הוא טועה. גם בניה כזו לא תעלה ארובה למחץ הגלות, לא תחיש מרגוע לישב לאומים שבע נדרים. גם מטיעה גמורה דתית לא תגהה שבר בת ציון. מתת יהו מייש.

על המצפה.

פריקת עול תורה.

נוסע ידוע, שסכב בכל מדינות אמריקה הדרומית, מודיע בעתון היהודי "דשוואיש כרוניקל", כי מצא ישם בכמה ערים קהלות יהודיות קטנות מפורזות, שנקבצו שמה ממקומות שונים. יהודי אויז ואפריקה אם יצאו למדינות הים יבחרו באמריקה הדרומית ויחיו ישם רהוקים ממרכז יהודי ומן החיים היהודים והם פורקים מעליהם כל עול דת ונעשים חפשים מן המצות. יהודי אנגליא נאמנים קצת גם ישם לחקי התורה, אבל יהודי מארוקא יחיו ישם הי הפקרות גמורה. אנחנו דמינו כי רק ביהודי רוסיא ופולן וגליציא נמצאת הקדה הזאת, לפרוק עול דת בלמדם דעת וחכמה כללית או כצאתם לחיץ לארץ, ועתה שמענו, כי גם יהודי מארוקא נזהגים כן. אין ככל העולם היהודים מדקדקים במצות ואדוקים בכל מסורת אבות ביהודי מארוקא ויהודי אנגליא נחשבים למקילים במצות ויהודי פולן אומרים, כי הם "קלים שבקלים", וככל זאת מעיד הנוסע, כי יהודי אנגליא אף באמריקה הדרומית בין הנכרים, בממומיות שאין בהם כל צבור יהודי, נאמנים עוד לדת אבותם בכל מה שאפשר (אינם מקטרים בישבת מקבצים מנין בוי"ט) ויהודי מארוקא החרדים המהוקקים

קרעה את הפלמנדים מן הנידרלנדים ואת הקרואטים מן הסרבים וכו'.

את כח ההפך של דת "עם לבדד ישכון" הרגישו כבר העתיקים, וכצדק מעיר מציטוס (Historiae V3), כי על העובר לדת ישראל לשכוח את ארץ מולדתו ולחשוב, שאין לו אבות ובנים ואחים, כלומר הגר המתגר צריך להדמות ביחסיו הצבוריים בקטן שנולד (יבמות בב.), ובטלים אף כל קשרי חתנות מלפנים (שם עו.). אף הרומן או היוגה המקבל את הדת הישראלית, לא נעשה רומי או יוגי כן דת משה, אלא נכנס לתוך הצבור העברי הנבדל ונעשה יהודי המדבר רוטית או יוגית, וכן אנו רואים בעינינו, שהרוסים "ישומרי שבת" בלמדם את דת ישראל כהוגן חדלים מהיות רוסים, פורשים מכני עמם ונבלעים בתוך הלאום העברי. רוסים לא יוכלו המתיחדים האלה להשאר, אין עם אחד יכול לסבול בקרבו ישידת נבדלות מכלי שיתפרדו אישיו.

נפליין הגיד: "אין כנסת ישראל, אלא לאום יהודי". כלומר ההבדל, אשר בין ישראל ובין הנכרים, לא יוכל להמדר כהבדל הכנסיות הנצריות המערכיות, אשר מאתמול צצו ולהדמות להן, אי אפשרי הוא צרפתי כן דת משה, כמו שאפשר צרפתי קתולי וקלוויני, אי אפשר אישכנזי כן דת משה, כמו שאפשר אשכנזי לתרגי ומתוקן וקתולי, אין אנגלי כן דת, כמו שאפשר אנגלי מתודיסטי וקווקרי אפסקופלי ופרסביטריאני וכו'. כהנגב עמוקה אומר ישופנהואר: קונפסיון יהודית, זוהי תרומת ומעות עצמה, אין קונפסיון יהודית בעולם. יש רק בנמצא לאום יהודי היסטורי, הדת היא רק סימן ההכר, רצונו לומר: דת ישראל אוצרת בקרבה ירושה לאומית מכדילה ואין לדמותה לכתות נצריות פשוטות. שמירת הדת העברית, כמו שנמסרה לנו, לא תתן להתכולה, זאת הכירו כבר המתכוללים בכל הזמנים, ולכן רואים אנו את מטיפי הרפורמה, שואפים לטול מן דת משה את כל עצמיותה, את כל נחלתה ההיסטורית, את כל קו בה העלול לקים צבור נבדל ולעורר איזו תקוות נפרדות ולהעלות על הזכרון איזה עבר שונה מן עברו של העם אשר בו התכוללו. אידואלם הוא שטה דאימית מעין, דויטש-יודישע קירכע", בלי כל כל שטף אישיות ועמידה ברשות עצמה. לנשם את התכנית הזאת התרו יעקובוהן ופרידלנדר, עמלו הולדחים זה נסיה בברונשוויג (תריד), וכומן האחרון גוסטב לוינשטיין (בקשתו להנהיג בקהלת ברלין את יום א' תחת יום השבת) ולודוויג גיגר באשכנזי (הצעתו שהתלמידים היהודים יקחו חלק בהגיונות הנצריות בבתי ספר). האגודה הדתית (Jewish Religions Union) וקלוד מונטיפיורי באנגליה (האנגלית שפת התפלה והנואל הנצרי נביא ישראל).

כל המתקנים התכוונו לתכלית אחת, לבטל את דמותה הנבדלה של היהדות ולקרבה להנצרות, למען

כל זאת לא הביאה המטיעה הזו, ההתאחדות הלשונית השלמה עם היונים, לירי איזו התאחות, לירי איזו התקרבות עמוקה וחמה ומתמידה, לירי התמונות, המכמלת את רגש היוניות ומבערת את כל המחמצת של שנת עמים. למראה הזרם השנואים דוכרי יוגית לא שככה בלב חמת הצוררים. היהודים האלבסנדרים, לצרות התנכרותם, שתו ולעו את קבעת כוס השמנה ושאט נפשו, את מררת הגלות האבלה, עד תמציתה המרעלת. דברי ימי ישראל של מצרים היוגית הם קורות רדיפות ופרעות אינסוף ושוד ורצח של המון אכזרים, מחרדי נפשו.

ולא רק אז, גם אחרי זה נימי הבינים, באשכנז, בספרד ובשאר ארצות אירופה, כמו היום בפרם, במרוקו, כחכוש וכו', לא היה שום הבדל לשוני בין ישראל והנכרים, ואף כשמות נכרים נתכנו בני ישראל ואף ברוב אמונות מפלות התדמו היהודים לאויה. באופן לאומי, הרגיל היו היהודים אנשמעים לגמרי וככל זאת לא נשמו איזו פתילים קושרים ומאחים בין הגולים וצורריהם. למרות שתוף הלשון, לא סגרה תהום המשממה את פיה מבלע, היהודים התמידו להחשב ליסודות זרים, שאינם נתנים להתעכל והורחקו בתור בריות מוזרות מחוץ לכל צבור לאומי, מעכה לכל הזכרה האנושית.

צריך אדם להיות מוכה כסנורים, בעל לב מח מהשיכל במציאות, שאינו יכול לערוך את ערכי חיי העמים, למען ציר לעצמה, שתספיק התדמות בלשון וכחיוניות להמטיע את ישראל בתוך הנכרים ושתוקף הדת לא יעכב כלל בעד אכדנם הצבורי של המאמינים. בדתם מוכרחים היהודים להשתמר בתור חטיבה לאומית נבדלה, כמו שנישמתרו הפרסים עובדי הורמוז, למרות דברם הודית, הקופטים הנצרים, אף שמישוחחיים הם ערבית וכו', אף אם ימרו היהודים את לשונם וידמו בכל לעמי הארצות, יתקמו הלאה כנוף נפרד. כמו כן ישרידי הערבים, המוריקים, אף אחרי שקבלו את שפת כוכשהם, אה הספרדית, לכשון חייהם וספרותם כא חדלו מהיות לאום נבדל ערבי מושלמי.

נמנע הוא, אשר בניה של כנסת ישראל הישבו בעת ועונה אחת לאישים ישים ישל עם זר וההרמוניה הלאומית המאוחדת לא תפגם בדתם. כי אף אם לא היו היהודים עם היונג בשרשינו מספור עברי לאומי, הממשיך את קיומו זה אלפי שנה, אלא נכרים בני בניהם של גרים, למשל סלבים גמורים, המדברים בנעוריהם ובזקניהם ממות עולם רק פולנית, גם אז היה הגדר "פולני כן דת משה" אי אפשר. מול השפעת הדת על חיי צבורים נחשב לאדם כח החזקה של הרגש הגזעי הלשוני, גם במצב כזה, היתה דת ישראל מוכרחה לקרוע את מאמיניה מן הצבור הפולני ולהכדילים בתום צבור לאומי עומד ברשות עצמה, כמו שהאישלם קרע את המהמדים מן היונים והסרבים וכמו שהקתוליות

לעוב אותה, את הנהיג שלי, את כל חיי רוחה, בלי שמירה מעולה. כאותה שעה נפתחה הדלת ודבורה ישכנתו והכרתה של אישת בריתו באה הביתה. זו היתה אלמנה מאישה, אך עודה צעירה ורעננה, וגם בית והון ירשה מכעלה הזקן. — נה מה ילום הנהיג? — שאלה בחשאי. הוא משך את כתפיו ביאוש והתאנח במרירות, קם ממקומו ורמז לה שתישב במקומו סמוך למטת החולה, והוא הלך בצעדים אמיים אך החלון הסמוך על דאדן והתחיל מתנננס. פתאום הזדעזע בלו, נחרת החולה הפילה עליו אימה ופחד ונתפבת. האם ישנה היא או שמא... הוא ירא להשלים את הרעיון עד תמו. ישעיות ראשו מסתמיות ויאוש נורא מפעפע בכל ישותו. הוא קורא לה בשמה ואינו מוצא מענה. כל עצמיותו רועדות כמו בקדחת וערכוביה במחה קולות טרוסקים ומשוטטים הוא שומע, וכמו רשדוש יער ברוח ישאנה מצויה קולמות אזניה, הוא אינו חש ואינו מרגיש מאומה, כל עשתונותיו נבוכה ומתוך תהוה ובהו מבצבצת ועולה, בוקעה ומסתמנת מהשכה מטרת אחת בדעות שאלה מנקרת: — אם חם ושלום תמות זה התרצה חברתה להיות ממלאה מקומו?... —

דקה המיוהרת למין היפה, מצאה תדיר מה ישהה מבדה את דעתה ונזרהה טעשות דבר, אשר יוכל לצערהו במישוה. כקישתו היתה לה כפקודה מגבוה, ומצות פיו — חוק ולא יעבור. בעינים עצמות הלכה אחריו, והתבמלה מפניו כשול גמור. הוא ידעה, כי עליה לסמוך עליו בכל ענין, חפצה כמל מאליו לגבי חפצו הוא, עליה אין להיחר אחריו, כי-אם לשמוע, ולא מיראה — אלא מאהבה רבה והערצה יתרה!

היא היתה פרויה ורכויה, ככל שנה נתוספה נפש אחת, השראת הכרבה בכנים התחילה מציקה לו, שבעה פיות עליו למלאות, ההצטרבות טרובה — והפרנסה לקויה! וכאשר נתעברה כפעם השמינית, זעפו פניו. הוא אמנם נשא כשרו בשניו וכאמר כלום, אבל הנהיג, ראתה כצרת נפשו והשתתפה כצורה וההליטה בנפשעה לשנות סדרי בראשית, לעשות נחת רוח לבעלה... היא הליטה, אבל גם חייה תלוים לה מנגד.

הנה התחילה סוגרה שמורות עיניה ונזחרת כמו בתרדמה עמוקה. יוסף חש לאות בכל גופו ועיפות בכל אבריו. זה לו שמונה מעת-לעת, שהוא שם לילות כימים וישומר על מטת אשתו החולה ואינו מסיח דעתו ממנה. ריסי עיניו מתדבקות ורוא רוצה לישון, המבע הכריא שלו דורש את תפקידו, אך הוא מתגבר על רפיונו ומתקומם נגדה הוא אינו יכול

אור וצליף איש של אהבה מהורה שטף מעפעפיה על פניו.

— תן, תן — גממנה היא בלחישתה — טורות הסמנים תמתיק נתינת ידך... הוא גחן עליה, חקף אשר בידו רעדה ונמפים אחרים נשפכו על השמיכה, ואת הנשאר הגיחה אל פיה בתיאבון.

— לרפואה שלמה! — קרא הוא בקול בני ועינים רטובות.

— אמן רבישע! לחשו שפתיה, כשירה הלבנה והשקופה להצה את בפו למו פיה.

נשיטתה היתה תכונה וכבדה, והבל פיה היה חם וקודה. מעין זרם אלמטרי עבר בכל גופה חמלה ונענעוים תקפוהו — האומנם הגיעה שעת הפרידה? מעולם לא הרגיש כמו ברגע הזה, כמה ממום נתבצר לה בלבו פנימה, וכמה ימרה היא לו וחביבה. כשתים עשרה שנה חי אתה, והבה יתרה נודעת לו ממנה בכל אותן השנים. היא היתה כנענה ומשתעבדת לו שעבוד רוחני וגופני, וכרובה אחריו ככלב נאמן אחרי אדוניו. הוא היה מרכו כל מחשבותיה, מרכו כל התבל שלה. היא חיתה אך בישכילה, נשמה רק למענה, הישתפרה והתפתה למצא חן רק בעיניו. היא עשתה רצונו תמיד במרם שאל ומלאה חפצו כטרם דרש. בהרגשה

ממאה. גבורי ישראל! גם זכרו נא, כי רוסיה הגדולה ככל צבאה והילותיה, בכל משפצי הצבא וגרדטיה ותליניה לא יכלה להתגבר על המורדים עד שישכרה לה מתוך המורדים עצמם שוטרי סתר יהודים והכריעה רק בגבורתם את המורדים והעבירתם מן הארץ. גם פה בגליציה הדלה לא יתומים קטנים; הננו ככל בחירה לאינו מועצה יפנו התקפים אלינו לעזרה ולא רק אלינו, כי-אם גם אל רבנינו. לכאורה איזו גבורה יש ברכ? האין די לו להפקיע את עצמו? איזה כח אנו מוצאים ברכנים המדולדלים, שאברה כל השפעתם? אבל הם רואים גם ברכנים כח אדיר והזק, והם שרויים בפחד תמיד מפנינו. אימת מפגיע על הארי. כאלו יראים הם מפני הפסוק: "אל תירא תולעת יעקב הנה שמתך למורג חרוץ חדש כעל פיפיות, תדויש הרים ותרק ונבעות כמוץ תשים, תזרם רוח תשאם" (ישעיה מ"א). כאותם הבציליים אנחנו בעיני כל, כקטני הכרואים שאינם נראים לעין והם מביאים את כל המחלות והמגפות על האנושות עד שקשרו עליהם החכמים לכולתם ולהשמידם.

אבל שואל אני, מה לנו מגבורתנו המדומה הזאת? הרי רק להותנו תועיל, רק צרות ותלאות הביאה לנו גבורתנו, שתלו בנו צוררינו שלא מדעתנו. כל יסורי הגלות, כל ההרגות והגרוישים, הגזרות והישמדות באו עלינו בארצות נדודינו רק בעבור גבורת השוא, שהיתה לנו בעיני אחרים. דומים אנו לאותו השומט שבעיר, איש חולה לקוי בכל אבריו ונכששו ודוקא מפני חלשתו ורפינותו וחלייו הרעים הוא מפיל חתינו על כל הילדים וכגאלותו בחוץ יכרו כלם מפני כטפני מלך בלהות, אבל לא בלי נקמה. נקום ינקמו בו בכל יום ולא מפני רעתו, כי-אם מפני האימה, שהוא טפיד על הילדים בלי רצינו ובלי זדונו, אלא מכותיו הרעות והמשונות וחסר-דעתו והעדר כמו נחבכים בעיני היקדים הפתאים למקור פחד, שאינם יודעים שחרו ובגלל פחד השוא הם יראים לגשת אליו והם סוקלים אותו באבנים מרחוק מדי פגשם בו ונמלטים. זאת היא גבורתנו!

האין אנו צריכים להפטר מגבורתנו המדומה הזאת? האין הוכתנו להגן על עצמנו מפני מעלה יתרה זו? שנהסבה לנו לרועץ? אבל אנו עושים כל מה שבכחנו לחזק את הסעות כלב צוררינו. מדת השחצנות וההשתדרות גברה בנו והיתה למחלה לאומית אוכלת מנפש ועד בשר עד אין טרפא. כל יהודי רוצה לקפוץ למעלה ורק למעלה. לכל מי שיש לו פרנסת ביתו אנו קוראים "נגיד" (הרצוג), לכל מי שחשך לו מעט הון אנו קוראים "גביר" (נסיך, מלך), כל יהודי, אף דל וריש, שם על ראשו בשבת כבע, ששויו יותר מזה של איזה מלך ומיליונר ומתעטף באדרת עור יקרה, ששויה הון כינוני. כל בחור חתן, שאינו יודע איך משתכרים פרוטה, תולה על אפודתו שרשרת ושעון של זהב באחד ממלכי הטרומסים באמריקה. כל אישה יהודית, אם דלה ואם עשירה, מתקשמה בעדי עדיים כפסלי העכוסים וכל כלה, ישצבר לה אביה במסירת נפש אלפים כתרסין נדנן, צריכה שלישת אלפי כתרסין, למכא ארונה סמרטוטים יתרים. כל יהודי רוצה לעשות בנו רק לרב או לרקטור, אבל לא חס ושלוס לאורח פשוט. כל בחור שומט וקטן, שיה עתה למד קרוא וכתוב, רוצה להיות סופר בישראל ורק סופר ולא קורא. כל פועל יהודי, שזה עתה נכנס לאיזו אגודה, רוצה להיות מארקס חדש, ממציא שמה חדשה, מחריב העולם ומחדשו בחכמתו. וכן הרינו עם שכלו נגידיים כלפי חוץ והדלות אוכלתו ומנולתנו בפנים; הרינו עם שכלו עטוף ומקוישט כמשי, בסובל, כזהב וכאבני חפץ בחוץ והרעב והשחפת מפילים בנו חללים בחדרי חדרים; הרינו עם שכלו סופרים, רבנים ודקטורים והבערות מורידתנו לשחת ואין מי שיקרא אף מה שכתבו חכמי חכמינו; הרינו עם שכלו מנהלים ואין את מי לנהל. הנה גבורי ישראל! הידעתם מה גבורתנו?

חכמינו המדמונים אמרו: איזהו גבור? זה הכובש את יצרו. דכה נתגבר על תאותנו המזיקה הזאת, נכבוש את יצרנו ונחדול לקפון כלנו כראש, נכיר את מקומנו ואל נא נתן פתחון פה למשטינינו. זאת תהי גבורתנו!

המצפה

שהרכנינו יוכיח לנו דאנו לאחריים וסמכו על נסים וגם בימים האחרונים, שמועד תחלת ההק הולך וקרוב, לא יכלו הרבנים וראשי הקהלות להתגבר על רפיון ידיהם בענין חשוב כזה, שחיי נפשות ממש ועתידות היהדות כלה תלוים בו, להתאספ ולהועיץ מה לעשות. אלו התאספו ובררו את נקודת השקפתם והיו מראים על אי-אפשרות קיום החוק כמו שהוא, הלא או היו כל הפקטורים מוכרחים לכא לעזרתם, להקל עלם מעליהם. אבל השלטון הגלוי ירא מפני ועידת רבנים, פן ירבו עליו רבני התורה ויכשלו דעתו ועשה מעשהו בסתר בשם כל הרבנים ופעל על נציג גליציה להשתדל כשכר הסכמת כלו לפוליטיקה של בליעת היהודים וכטול כל זכות פוליטית שלהם. הנציג השתדל לצאת ידי חובתו, אבל איזה יפוי כח היה להשתדלותו אם הלך בשם רב אחד, שהוא במקרה ידוה. אלו היה הנציג יכול לדבר בשם כל הרבנים או בשם כל הקהלות, או היה המניסטר מוכרח להזקק לו, כי אין מפלט מפני ההכרח. עתה כצרה גדולה הם הרבנים, כי רק עד סוף השנה הזאת פטרם הממשלה מחובת תעודת מטרה ומהיום והלאה אין אף בגליציה רב שלא למר חכמה עכפ כאהר לבלרי בתי הפקודות. רפיון-ידיים הזה, שהראו רבנינו בענין הזה, הנוגע לחייהם ולחיי משפחותם ולקיום היהדות בכלל, מוכיח כבר מה נהוץ דוקא לגליציה למנות רבנים יודעים חכמה כללית ויודעים להלוך גם עם בני היום ולא רק עם ספריהם לכה. הרבנים הלא חכמים הם וכעלי ישכל ורכים בהם גם בעלי חכמה, אלא שהם צריכים דעת להתגבר על הכנעתם המפורזה לפני כסא בלו. עליהם לזכור, שלא מן השמים ולא מן הארץ נעשתה כלו למטרפוליץ היהדות. עליהם להתאספ ולהועיץ ולא לקבל פקודות סתר שלא לפי כבודם.

פיריטונו המז

מה גבורתנו?

יודע אני גם כלעדיכם מה היא גבורתנו, גבורתנו היא אימת מפגיע על הארי. מה קטנים אנחנו כשאנו לעצמנו, מה רפים אנו כשישיל עמנו מה עצילים אנו לדבר כללי שלנו מה חלשים אנו כדבר הנוגע לצבורנו; אך מה גדולים ומה נכורים אנחנו בעיני משטינינו! המפגיע הזה כשהוא לעצמו רמש זר וחדל-אונים הוא, עליו תעבור רגל עכבר ותרמסנו, ואימתו תפול על הארי, לב מלך החיות ימס מפניו. כן היא גבורתנו. כשאנו לעצמנו אין לנו גבורה אף נגד הקטן שבקטנים כעמים אחרים, נתקימה בנו קללת התוכחה והנשארים ככס והבאתי מרך כלככס בארצות אויביהם ורדה אותם קול עלה נדף ונסו מנסת חרב ונפלו ואין רודף וכשלו איש באחיו כמפני חרב ורודף אין. ולא זה אף זו: אפילו מפני הקטן שבקטנים בתוכנו אין לנו כח לעמוד, אם יקום לבגוד בנו ולהדבק בישונאינו ולהכותנו בלשונו לשכות עצמו. נתקימה בנו הקללה, כנגד ובנותך נתונים לעם אחר ועיניך רואות וכלות אליהם ואין לאל ידך. אבל מה גדלה גבורתנו בעיני צוררינו! שאלו אותם ויגידוכם, כי על כל העולם שפכנו ממשלתנו את הכל לכדנו בגבורתנו, את הפוליטיקה, את המסחר, את שוקי הבסק, את הספרות, את העתונות, את התיאטרות. גם מלכים אדירים לנו רותשילד הוא מלכנו האדיר, מלך מלכים, המושל בכל הממלכות האדירות, ונרסים לזון ושלמה ריינאך, מנהלי ח' כל ישראל חברים, הם המניסטרים האוניברסלי. המושל בכל אישר תחת השמים ומוציא פקודות לכל מלכי אירפה ולשריהם ולריוניהם ולמועצותיהם. וממלכות אדירות וחקמיהן יחדו מפנינו. רוסיא גברת ממלכות ומניסטריה ונציביה, פקידיה ומשרדיה, יושפטיה ושוטריה עזבו את כל עסקי המדינה וצרכיה ואינם מטפלים רק בנו, לחוקק לנו חקי עמל ולעשות סייגים וגדרים יום, להשמר מתגרת ידנו, להגן על ארצותיהם מפני גבורת ימינו הנטויה על כל. תוכלו לשער מה גדולה גבורתנו בזכרכם, שתלמידים יהודים יבינסו אל כתי-הספר הרוסיים רק שלשה או חמשה אחוזים ממאה כפחדם פן נגבר ונתחזק אם נחכם, אבל כהורינו אל תוך הצבא יקחו שלשים וגם חמשים ויששים אחוזים

ככל מנהג אבות ומוספים חומרות וסייגים. כוישעים במנהגי אבותיהם ומתפקדים. מהו טעם הדבר? המתבונן יבין, כי זאת תולדה מחויבת מאופן החנוך של היהודים החרדים ושל יהודים ארתודקסים משכילים, ביהודים אשר באנגליא. כפולן וכמארוקא וכאיי מלמדים את הילדים מן התורה רק את הפלפול ומן המצות רק החקים שאין טעמם גלוי לכל ואוסרים עליהם לחקור בטעמי מצות וכעקרי היהדות. שמירת הדת כאופן כזה היא רק מצות אנשים מלומדה, הנעשה רק באופן מבני, כמו עיי אוטומט, כל זמן שהאנשים, הרוצים בקיום היהדות, משיגים עלי שמירתה. אבל כאישר פרש אחד מן הצבור הזה כהיותו למשכיל או למלומד כללי ומחויק את עצמו כגבוה מעל כל הצבור או כאישר נעמר אחד מהצבור הזה אל מקום אחר, שאין מכירים אותו ואין עוד לחשוש לתרעומות הצבור, יפרוק את כל העול, לפי שלא היה גם בתחלה רק מעמסה. שהרבה היה לשאול עליה ולהטיל ספק בתועלתה, אלא שהאנשים לא נתנו לשאול ולפקפק, ולא כן הדבר אם יחנכו את הילדים להבין גם התוך הפנימי של התורה, את עקרי שמתה וביחוד מוסרה הטוב והנעלה, את טעמי מצותיה, את מעלותיה על דמות אחרות ואת הקשרים, שהעם היהודי קשור בה, ילדים כארה אף אם לא למדו את הפלפול ואף אם לא החמירו כל כך בדקדוקי המנהגים באופן מבני לא יבגדו בדת ישראל אף אם ימלטם גורלם למדבר שמתה ואף אם יפול גורלם בין חכמי תכל ומוריה.

מלך רומניה מדבר ועמו עושה.

המלך הרומני הוקן קארל ההוהנצולרני פתח את מועצת ממלכתו בדבריו שלום ובלשון מדברת גדולות על חקי הטובים, לעשות שלום בין האזרחים ולהרבות איתרם ועשרם ועל המעמד החשוב, שכבשה לה ארצו בין ממלכות אירפה. ובאותו היום בוז עכדיו את בתי היהודים בסורן - סורן והכו את היהודים מכות מות, הרסו מעוניהם והשחיתו כלי ביתם והשליכו כפיסיהם כהוצות. עשרות יהודים נפחצים שוככים בבית החולים ויש אומרים גם חללים נפלו בהם. סחורות החנונים חרקים קבצו בני עמו של קארל בשקים וכסלים ונשאום הכיתה לעיני השוטרים, שהתערבו בדבר רק כאישר כלה העם לישלול ולגזול דיו, וממשלתו של קארל, דודו של הקיסר ווילהלם, רוצה בכך, כי הלא מסכימה היא לכל העלילות הכדויות ולכל דבות הישקר שחכמי רומניא מפצים בין העם בעתוניהם וכדרשויותיהם על היהודים ואינה מוחה כידם. הסבה האחרונה לשוד הזה היתה גיב עלילה כדויה, שפרסמו חכמי רומניא כזדון, כי ישברו היהודים את מצבת הזכרון של הקיסר טריאנוס הרומי. ומלך רומניא מתפאר בחקי השלוס והאישר, שחקק לעמו ובכבוד, שתגחל רומניא בין העמים. כודאי ראויה היא אירפה של וויכהלם השני ושל סטוליופון ושל כינרט לרומניא ורומניא ראויה להיות ממלכה חשוכה כאירפה כזאת. הלא גם עתוני צוררינו בוויין ובקראקא מפרסמים בכל עת מאמרים המעוררים לעשות פוגרומות כיהודים, מאמרים מלאים עלילות ישר נוראות והפרוקורטורים קוראים ויודעים ומחשים, אעפ שחובתם היא להחרים דברים כאלה. כרומניא כל מושליה ושריה זרים הם בארץ, שעלו לגדולה והם עושיקים את העם האזרחי הרומני ולוחצים אותו ומוציאים לשרו. צוכרים כל עשר הארץ לתוך כיסיהם ויוצרים חקים רק לשכות עצמם ולרעת העם הרומני, והזרים האלה מדכאים את היהודים בלי בושה כמענה, כי זרים הם לארץ! אם מצב כזה יוכל להתקים לעיני אירפה אין לנו למוות מאומה מחדר הממשלות. מיסדים כרומניא חוק שביתת יום ראשון, אבל כל הסוחרים הרומנים והזונים ושאר הזרים עוכדים כיום אי כגלוי החוק מתקים רק לדכא את היהודים, לאנסס לשכות שתי יכנתות, ומלך רומניא יושב על כסאו ועשרתו כראשו ומדבר לעמו על השלוס ועל הצדק שהנהיג בארץ.

צרת הרבנים בגליציה.

כפי שמודיע "השאג" רחה המניסטר לדתות אל הצעת נציג גליציה, להקל מעל רבני גליציה את עו. ייה, שיוטל עליהם מראשית השנה הכאה חוק שנוסד עיי מועצת הממלכה אין ביד ענותו מדעת עצמה. לא אשמתה היא

רמת המצפה

ריבות בשערי.

(סוף)

הראשון, שהופיע על שדה המערכה, היה הרב ר' יהודא סטורא מפאנו הנזכר, אותו הרב אשר זה כבר לקח בחזקה מושכות-ההנהגה של המלחמה האומללה הזו בידיו. ספר "המשבית" הספיק מחדש חומר רב לצורך תאורת-מלחמה, ומהם שאב עד היסוד, ואף שידע, כי הרב ר' אבטליון בעצמו מעריך סתירה נגד כל המתירים, וידע כנראה גם את תכנה הישב, כי הזכירו בספרו; ככל זאת חבר גם הוא ספר בפני עצמו בשם "מקה ישראל", אשר תומכי כחדש אב כשנת שס"ז יצא מבית הרפוס בויניציה, על פ"ח דפים, שגורפו באותיות צפופות: סתר הרב פאנו את דברי כלם יחד ודברי כל אחד בפרישות אשר כמחנה המתירים, אף נגד השיר הנכתב בשער "המשבית" יצא פאנו בשיר אחר בסוף ספרו. הפולמוס נכתב בשפת עבר צחה ונכונה. רק נגד הרב בן ציון וביחוד נגד הרב ר' נתנאל טריבטו יצא מעט פגרה, והקשה סגנונו מעט יותר, ומצוינים הדברים, אשר בהם תאר א"ע לפני מתנגדיו אלה, וזו לשונו כפי מקוה ישראל ט': "האם רמז רמות לכנוי 'הסאלטראו' שיש מוספיץ לשטנו, חי נפשי?! 'סאלטראו' אינו כנוי של כבוד, רק בניו המיוחס, זקני אבי זיל מסלטר, שאחר ששלוטו ממנו בלאמרקה חיל הצרפתים מפאנו, הלך בכרך סלטר הסמוך לשם 'ז' מילין, ומיט איא נ"ע לא זו מפאנו, ושם העשיר כאכותו הראשונים. מגזע האב סלמנה מן האב, ומגזע הגאון המקובל הקדוש מצניגולי מן האם, ואני נולדתי בפאנו, ואיך 'סאלטראו' שם מקום ויחסותא דבבל שתיקתא". וזה עשרה שנים שאני תושב ויניציה, הלא איני אורח נטה ללון, כי כאן ביתי, ומכני ועד קיץ איטלייני אני, ומחברת הכנסת אורחים וצדקה, וממרכיצי תורה אני בבי מדרשות, וקרוב אני למלכות כעבור החכמות, ועושה אני תמיד הצלות... ואי קשיא לך רמספר רבני ויניציה אבא... ואם כמדומה למרנא, שהנשיאות באישכנזים יאות, ומנע די האיטלקים והמזרחיים והמעריבים מכבוד, הלילה ליה לומר כזאת... כי לא באקלים תלוי הדבר, אף כי אמי מגזע צרפתים כמוך וממשפחת רם בני סאלמנה יצאו ואמי היתה כהנת אישכנזית לא נופל אנכי ממך". ואתה ידעת נתיבתי עמהם, ואם כל בני עירי, עיניך ראו ולא זר בהיותך מתגורר בעיר פוסארו מקום דירתה, מאז כמה הצלות עשיתי, כמה נתתי מביט לתי, הרבתי ישיבה בכתי וכתנותי בפיסארו ובפריירא, וכי זכרנו הגאון הרב הגדול כמחור עזריאל טריבטו זקנך וצוקיל, אשר אהבני אהבה עזה בימי הרפי, והרב המובהק בנו דודך כמחור יהואל זצ"ל בעל בריתי, הפסקן הגדול, אשר נתתי דודי לו ואתה לא כן נתן לך לכהן, לרדוף אותי כמאמרים קשים כגידין, וכדברים מכאישים יערי עם דבשיו, בדברי השנונים האלה, המחוללים גם מעט באבק יהירות והתנשאות, התכוון הרב ר' יהודא פאנו נגד הרב בן ציון צרפתי וחברו ר' נתנאל טריבטו, אבל ביתר דבריו אהו במקת חכמים, שדבריהם כנחת נשמעים. כתור ראה מוכרת חוקה הביא גם את העובדא, שרכני פארוכא וירונא, הקרובים אל מקום המעשה, המה מן האוסרים וכי רבנים התחשבו או בין המתנגדים והם: הרבנים מיין, גונסבורג, פריירא, מנטובה, ריגיו, פיומנטו, וירונא, פארוכא, קונין, לוכדיא, אקו, וגם ארכעה מויניציה וגידין; ההשתדלות התגברה משני הצדדים, אבל ביותר מרע והצלחה מהרב אבטליון ופאנו. עד שמספר אנשי חברתם גדל ככל פעם יותר, אחדים החליפו במשך ימי המלחמה את שיתם כמו: הרב ר' עזרא מפאנו בויניציה ור' משה טוריקונו בפריירא, אשר הורו מפסקם הנדפס כפי "המשבית", ור' טוביה הלוי, שהחליש בינתים את הסכמתו להחיות, הוכוח היה גם פנים אל פנים, כאשר הודיע הרב פאנו, וכה משכו ככל פעם אנשים מרחוק אל תוך המריבה, עד אשר יכול הרב פאנו לחשוב בסוף ספרו ששה ושלושים רבנים למתנגדי המקוה האומללה, ורק שנים מהם העליצו את שמותם, התעמולה לא הגיעה

התגרים היהודים לקנות מידי האכרים את פרי אדמתם פירות וירקות ועופות וכינים להשתכר. שש שאות בית-אב יהודים אכרו פרנסתם.

הועידה ע"ד יהודי גליציה. כיום ב' ש"ז היתה בווינ הועידה השניה של ההסתדרות היהודית בדבר מעשה עזרה ליהודי גליציה. הועידה היתה כהיכל מועצת הקהל והשתתפו בה כל צירי היהודים כמועצת הממלכה וכועד המדינה בגליציה ובאי-כח רוב הקהלות הגלוציות. נשמעו הצעות רבות ושונות ומשונות. אחרי המועצה נבחרה קומיסיא, שתכנה את הטובות מכל ההצעות ותחבר מהן מעשה צדקה שלם וברור.

שנוררות חדשה בירושלם. מלכר מאות המוסדות של הסד, שרובם אינם קימים רק בחותם איזה שנורר יחיד, ממצאיים הולכי הכטל הירושלמים ככל עת המצאה החדשה לעסקיהם. בשנה שעברה המציאו לקבץ כסף ככל העולם בשביל שוכתי שכיעתי, שאינם במציאות כלל, ועתה המצאה החדשה בירושלם: מיסדים ועדים ומקבצים כסף בשביל היהודים אשר בצבא כחי, להאכילם מזון כשר. לכל קצוי תכל כבר הגיעו מכתבי תחנה מעוררי רחמים לתת כסף. ורכים מתחרים כבר בעסק החדש הזה והועדים רבים, והאמת היא שאין כלל יהודים בצבא כחי יותר מחמשה או ששה, כי כל כחורינו כרחו מן הארץ, אינן ששבע ביום הם מביחים אמונה לממשלה ומתפארים בכסף הירוע וכגמרא הידועה, שהוכת היהודי להיות נאמן למלכות, אבל גם השבת הכחורים העובדים בצבא אינם בירושלם ואין מאכילים אותם מזון כשר.

זכיות היהודים בערי פולין. הקומיסיא הממונה על האוטונומיה הפולנית בדומה הרוסית דנה על סדר הבחירות למועצות הערים כפולין וגמרו כרוכ של י"ח דעות נגד י"ב, שיחלקו הבחורים לקוריות לאומיות, כלומר שיכחו היהודים באי-כחם בפני עצמם, וכרוכ של י"א דעות נגד עשר נתקבל הסעיף, המגביל זכיות היהודים בהנהגת הערים, שלא יוכל יהודי להיות ראש אזרחים או משנה או ראש סקציה ושלא יהיו יועצים יהודים יותר מעשירית כל היועצים ובערים שהיהודים הם רוב יושביהן אין לבחור יותר מחמישית הצירים הודים. הציר היהודי ניסילוביטש הוכיח את הפולנים על הפצים זה, הסותר את השיטה הפולנית מעולם, גם הרוסים החפשים הגידו מוסרם לפולנים, כי לא נאה להם, המתאוננים על לחץ לאומי מצד החזק מהם, ללחץ את החליש מהם בארצם, אך בא-כח המניסטריום דרש הגבלת היהודים ובן החליטו הפולנים והרוכ.

מבשפטני רוסיא. מה מורים ותמיהים ובלתי טבעים הם משפטני רוסיא בדבר היהודים מעיד משפטני שהיה להרב ר' חיים טשרנובין, החוקר התלמודי הידוע, שהיה סגן הרב טטעס הממשלה בארסה. הוא חוזמן לב"ד של ענינים על אשר נתן רשות להרב ר' יהושע בריסקין, הרב האמתי של החרדים, לסדר גט. בעיני הממשלה אין הרבנים האמתים קימים כלל, אינן שהם עוסקים בכל הענינים הדתיים, מורים הוראות, פוסקים בשאלות אורה, מסדרים קדושין וגטין, ואין הרבנים האלה מקבלים שכר ממס הבשר שביד הרשות, רבנים רבים מסעם הממשלה נקראו לחות דעתם והם הגידו האמת, שבכל הענינים הדתיים מטפלים רבני התורה בכל רוסיא, כי הרבנים טטעס הממשלה, שהם רק כחי-בד היהודים כלפי חוץ, אינם בקיאים בדני התורה, ואם מניע ענין להרב טשרנובין, אז צריכים לענוש את כל רבני רוסיא, הרב בריסקין השתמש מן הדין ככחו מן הארץ לאי. ביחוד ראה, שאי אפשר לאסוף את כל רבני רוסיא אל בית האסירים ויצא ידו חובת החוק כגערו כגיזפה בהנאשם.

גבורי ה'שקר. כאספת גדולי הקתולים באונגרי, שהשתתפו בה גם מניסטרים והגמונים, ספר אחד הצירים, כי לפני שלשים שנה התקבצו יהודים מכל העולם בקראקא, להועיץ איך להשיג את הממשלה על כל העולם, ההחלטה היתה לכבוש את העתוננים הפוליטיים, כשקרים כאלה מלעיטים ראשי הכנסיה הקתולית את צאן מרעיתם ועוד הם תמרים, כי אמונת העם כרם פוסקת והולכת והם זורדים ממשלה למפלח.

הכבורה. וואלף: מדוע נתן יעקב לעשו בעד הבכורה רק להם ונידן ולא נתן לו גם כיום ויש כנהוג בער: ירא יעקב שבא כאשר ישתה עשו וישכר יראה הכל כפול וידמה, כי עודנו בכור הנוטל פי שנים.

גם אז לקצה. והרב פאנו הכטיח בספרו כי עוד רבנים וגאונים רבים הכטיחו לשלוח את פסקיהם לאיסור וגם יש אצלו כתב מגדול אחד מקיץ פראגה יצ"ו מגיד לאדם מה שיהם.

כחצי שנה אחרי הרפסת "המקוה ישראל" יצאה המחברת המתנגדת השנית מתחת מכש הדפוס, אשר הוציאה הרב ר' משה כהן פורטו בהשתדלות ר' אבטליון קונינגולי ושמח פלגי מיס, הוא נדפסה גיכ בויניציה כשכש שס"ח ומכילה צ"ו דף. אחרי המכוא, אשר גם בו שיר כחרוזים, באה ההקדמה מהמיל, המצינה את מטרות המחברת רק לשלום, את המקום הראשון בה תופש היב ר' אבטליון בתשובתו נגד "המשבית מלחמות", הכוללת כעין מאסף הלכותי, וקובץ המכתבים, שהיה בינו לר' בנציון הצרפתי בזמנו, אחרי הפתיחה באים הפסקים, שהגיעו במשך הזמן, ושמות מחבריהם הם על הסדר: ר' משה טרדי מרגליות מקראקא, הרבנים מוירונא, ר' שמואל ארקולטו מפארוכא, ר' אבטליון ממורינא מפריירא, ר' יהודא פאנו מויניציה, ר' נתן אוטלונגו מקוניאן, ר' יהואל טרדול מוירורה, ר' מנחם עזריה פאנו מריגיו הרבנים משם, ר' משה מנחם רפא מקרומונו ר' משה כהן פורטו מריגיו, ר' דוד רוינא מאקו ר' יהודא קונאן משם, ר' ישעיה ענו מגנסבורג, הפסקים האלה נובעים כלם משנת שס"ה וכךן מאותו הזמן, שבו נפצח המלחמה כראשונה ונדפסו פה שנית גם עם החוד האחרון של ר' אבטליון, רק כמעט שנים ממלחמות ד"י.

בעת אשר פרסמו רבני ויניציה את ספרם, "משבית מלחמות" ראו את עצמם מתנגדי המקוה מכרחים, לחפש אחרי עזר, וההצלחה עמדה להם, להשיג חברים חדשים בצדם והם: ר' דוד נורלונגון ממנטובה, ר' משה קמברונו מפריירא, ושני רבנים כהעלם שמותם, ועל כל אלה הצליחו גם להשיג הסכמת-תשובה מאת הגאון הישיש ר' שמואל ארקולטו מפדובה, אשר עמד אז גם מבלעד זאת בריב דברים עם רבני ויניציה (כתבי ריא ממורינא ח"ב קסא—ד) ורק הרב ר' ישכר בער אילנבורג מגריציה, באון גודע בתלמוד, לא נענה לבקשתם לחות דעתו בדבר, והטה את לבותם לענין הלכה אחת, אשר אין לו שום שייכות לענין המדובר, את שורת הפסקים, חותם פסק אחד כלי שם מחברו, רק בתאר רם צבי ואשר גם בקיצורו הוא מחויק שבעה דפים שלמים— וכךן לא הועילה הרבה ההשתדלות של מתנגדי-המקוה, כי רק מועטים מאד נמשכו אחרי עצתם, ולא נבין איפא את ההתפעלות שהביאה "לפורטו" להתחיל את "סתירתו" בשיר מלא חרוזים, אלה הסתירות, הנקובות בשם "תשובות מכפי", אשר לפי דברי מחברן עליהן לסתור את פסקי "המשבית" עד לאחז, וכעבור זה הוא קורא להן "השנות", נוח היה להן שלא נכראו, כי מפני סגנונן הקשה והעז — "שקר" הטלה האהובה והראיה היותר מוכרת של ר' משה פורטו — אין ככהן לקיים את ההכטחה כהמכוא, "להחיוק את השלום", על פולמוס מתנהג בדרך כזה לא יכלו כמובן רבני ויניציה להשיב מאומה, וכךן לא שתו לבם כלל אליו, רק הניחו את האש להשקיע מאליה, אבל גם דומיתם זו לא הועילה סאומה, "האש לא שקעה", אלא עממה מעט, הכל הזדמנות היתה בוקעת ועולה, וכבר שערתי (בספרי ר"ע פיגו פי"ח), כי בראשית שנות המאה החמישית עמדה עוד כקהלת רוינו המחלקת הזאת בעצם תקפה והרב ר"ע פיגו בעל "כינה לעתים", שהיה מן המתירים יצא שמה, להשקיע הריב ונפטר שם פתאום.

רשמים מריב ההלכתי הזה נמצאים גם בספרי ההלכה האחרונים כמו: זכרון יוסף, גדולי טהרה, שמלת בנימין וגנית ורדים כלל די ס"ה, מכיאו בשו"ת דברי משה, הנדפס בשלוניקי שנת כש"י.

מענין היא לדעת דעתו של הרב הנפלא מוהרי"א ממורינא, שהיה גיכ בויניציה באותו זמן, כענין הזה, והיא נמצאת כמכתב שכתב להרב ר' יהודא פאנו מפיאנו שר צבא במלחמה זו וז"ל: "ואני ככואי מפארוכא לככול רוינו, עם מעכתי, זה ימים מועטים, צבור יצבור אשר דברנו כהיותנו רובים צמודים, להקל מעלינו טורח הדרך על אודות (אותות) ומופתים ומלחמה מה מקוה, וגם שם כרויגו לא הונח לי לילה ויום מאת אישפוטי, להסב הספור כזולת זה, וזה שבתי הכית לפני יתיצב ספר תשובתו וכו', בנדון זה לא יכולתי להתאפק עוד, ואשים עיני ממחרת השכת עד

פטרונא או הריגתו על קדושת השם. ובאישותו של סופר אי דייקן כזה אנחנו קוראים בפנקס החיק הרבה שמות סתומים וכמה דברים מקוטעים, שאין כל אפשרות לעמוד עליהם, הן במקצוע הכינוגריפיה והן בפנת ההיסטוריה. ומוצאים אנחנו שם הרבה הרבה אנשי שם מנהיגים ורבנים מובאים רק בשם ר' כמו או בשמם לבדו בלי שום תאר הכבוד כלל.

באמת אין בני לנדא ממשפחה אחת; הלויים שבהם הם על הרוב צאצאי ר' משה לנדא מקראקא בן דורו של הרמ"א. ויש שאינם לויים ונקראו (הם ובניהם אחריהם מרור דור) בשם לנדא על שם חותניהם. וכשם שר' שאול וואל, בן בנו של מהר"ם מפדובה ור' מאיר וואל, חותנו של ר' היים בוכנר מקראקא, בעל אור חרש, לא קרבו ואין מעולם ולא נקבו בשם "וואל" (איטלקי) מכה אבותיהם (כי הם היו אישכנים ולא איטלקים). אלא מכח עצמם ע"ש ארץ איטליא. ארץ מגוריהם לפני כן היו גם ראש יבתי אבות לנדא שונים ואיש איש מהם נקרא לנדא ע"ש מקום מוצאם. וכן הדבר בבני המשפחות אישכני, הורביץ, שפירא, היילפרין מורפטישק ולכוב ודומיהם ולא כלם הם שאר כשר איש אל רעהו.

וכן לא נכון הוא מה שכתוב במבוא לעיר הצדק ע' IV, כי הגי' משה לנדא היה מביט דינו של הרמ"א. כאלו הרמ"א היה האב"ד ור' משה לנדא הדיין שלו. ובאמת לא שמע הרמ"א בתור אב"ד ור' משה לנדא לא עמד. תחת מרותו של הרמ"א בתור דיין, אלא שניהם ועמם ר' יוסף הכן צדק כהנו יחד פאר בתור ראשי חכמי קראקא ורביניה וכת' שלשתם היה יונה כתוקף הרבנות ושום איש מהם לא היה כפוף תחת יד רעהו. ואלמלי עמד ר' משה לנדא תחת מרותו של הרמ"א והיה זקוק לו, לא בא התום ראשון על פסק-דין, שיצא מלפניהם, אף כי היה קשיש מחם הרבה.

מחכמת טולסטוי.

הוגים אנו בעתיד ומתמצים להכיננו ובאמת אינו חישוב כלל. חשוכה הוא רק העבודה המוטלה על האדם לעשות מיד, ישעשנה ברגע ההוא וככל מצב שהוא נמצא בו ואחת היא איך יתהווה העתיד ואם בכלל יש עתיד.

הדבור מקרב את בני האדם וליה לכן צריך האדם לדבר באופן שהכל יבינוהו ורק את האמת הטהורה.

בשמענו אדם מדבר אמת נדמה, כי גם אנו נוכל לדבר אמת אם נרצה; זהו רק דמיון. גבורה עצומה נחוצה לאדם, להתגבר על תאוות דבור הישקר. התהכולה הראשית להשגת המטרה הזאת היא, להתנגל, שלא להכרך אחרי דעות אחרים, לכצוא חן בעיניהם. כי-אם לשמוע בקול הצדק והיושר, הקורא מתוך הלב, רק אז נוכל לדבר אמת.

נקל ידברו שקר כלדבר אמת ותחת זה קשה לחדול מלישקר. דברת אמת, אין לך עוד מה לדבר, אבל אם שקר דברת, עליך להוסיף לישקר, למען הצטדק.

יש תחבלה לחיות עם כל אדם בשלום: לזכור רק מה שמחבר אותנו ולא מה שמפריד ביננו.

אם יבינו בני אדם, כי לא את חייהם הם הם חיים, כי-אם חיי הכלל, אז ידעה כי לעצמם יטיבו בעשותם טוב לאחרים.

שמחים אנו תמיד כאשר עשינו טוב לדענו. בזה נוכחנו, כי חיינו לא בקרבנו לבד הם, כי אם בכל החי עמנו. ע"כ החי רק לעצמו ריגיש, כי צר וכשה לו וכל האנשים וכל העולם כשונאים הם בעיניו, אבל החי בתוך הכלל ובשביל הכל, ירוח ויקל לו וכל האנשים וכל העולם ידמו לו כאוהביו.

שמעת מעשים רעים של אדם, אל תספרם, רק ספר הטוב ששמעת. כשמוע האנשים מעשים רעים של אחרים, או יסלחו לעצמם את מעשיהם הרעים, אבל בשמעם את הטוב שעשו אחרים, יתאמצו לעשות כמהם ויבשו במעשיהם הרעים.

זכור תמיד עונותיך, למען תוכל לשפוט משפט צדק על אחרים.

ע' 49 סי' ל"א ובני לנדא למשפחותם" ע' 11—12. אבין יל"ר טוען, כי קשה להאמין, כי נמצאו שני גדולים שזיהו בשם העצם והמשפחה בזמן אחד ור' משה לנדא מלבוב. היה איש פשוט כאלפים וזולתו, שנזכרו בפנקס החיק בתאר ר' או כהן, ופרוידברג העמק, העוסק בעסקות גדולה במעשה מרכבה, בהרכבת שני אנשים שונים לאיש אחד כמה וכמה פעמים; מוסף ומערבב עוד פרשיות ומביא ערובווא על ערובווא ב"דולות. לדעתו היה הגי' משה ב"ד יקותיאל הלוי לנדא בן בנו של ר' יעקב לנדא בעל האגור ור' שמואל לנדא מפראג המוכב בשו"ת הרמ"א סי' הוא ר' שמואל לנדא. שמת בקראקא בר"ה שכ"ה והוא בנו של הגי' משה לנדא הנ"ל. ור' יקותיאל בנו של אותו הגי' משה הוא אבי המנהיג ונכאי צדקה ר' יצחק לנדא הנ"ל. אבל כל זה אינו אלא דברי הבאי, קלוטם מן האוירה, בלי שום ראיה ורמוז. הן בשם 'יקותיאל' לא נמצא בשום מקום לא בנו של בעל האגור ולא אביו של המנהיג ר' יצחק לנדא וגם ר' ישמואל לנדא לית מאן דכר שמיה של אביו בשם 'משה'. וכן רחוק מאד הדבר, כי ר' משה לנדא, דיין בפראג בסוף שנת שי' הוא אותו ר' משה לנדא מקראקא, שהוציא פה כבר באותה שנה אסור על ספרים, שנדרסו או מחדשו, ור' שמואל לנדא מפראג, שכתו מ. צארט מתה שם ער"ה שצ"ד (11) הוא אותו ר' ישמואל לנדא מקראקא שנפטר כאן ששים ותשע שנים קודם לכן. ובאמת כמה תרי יוסף בן שמעון ומכ"ש כמה תרי יוסף, גדולי תורה בעת אחת איכא בשוקא, כגון: ר' יקותיאל ב"ד משה בפוזנא, מחבר "קצור עמודי גולה" ור' יקותיאל ב"ד משה (לנדא) בקראקא, מנהיג העיר ור' ארצות (12); ר' אליעזר מורפטישק, דרשן גדול בפראג, שמת שם בשנת שני' (13) ור' אליעזר מורפטישק, פרנס קראקא והמדינה (מחותנו של הגי' יצחק חיות, מחבר פני יצחק). שנפטר פה כ"ו כסלו שני' (14); ר' שלמה רופא מלובלין המוכב בטרי' או"ח סי' ס"ז סק"ו ובשו"ת מהר"ם מלובלין סי' קי"א, ור' שלמה רופא מקראקא הנזכר בשו"ת מהרש"ל סי' כ"א ובשו"ת הרמ"א סי' ל' (15); ר' אבא הלוי מפה, ישמובא בשו"ת הבי"ח החדשות סי' מ"ב ור' אבא הלוי מלובוב, שנזכר ג"כ שם סי' ס"ז ובספרים אחרים (16); ר' משה לבוב אב"ד על כל מדינת מורביה ור' משה לבוב אב"ד פרעשבורג, שבאו שניהם בהסכמות על שו"ת השיב ר' אליעזר (17). וכמו כן משה לנדא ושני שמואל לנדא היו בזמן אחד, ר' משה לנדא ור' שמואל לנדא בפראג ור' משה לנדא ור' ישמואל לנדא בקראקא, ור' שמואל לנדא מפראג לא היה בנו של ר' משה לנדא משם ור' שמואל לנדא מקראקא לא היה בנו של ר' משה לנדא מפה. ולא עוד אלא שאנחנו רואים בימים ההם גם ר' ישמואל לנדא שלישי, גי' איש חשוב גדול, "איש צדיק", פרנס בדורותיו, נאמן בהשדלותו בחצר הקיסר, שנעדר בפפדי"ם י"ט חשוון של"ז (18). ור' משה לנדא (מלובוב) השלישי באותו זמן היה גי' גברא רבה ולא איש פשוט כאלפים וזולתו והוא נזכר אמנם בפנקס החיק דף סי"ח בתאר הגדול "מהר"ר ולא בשם ר' או כהן, ומלבד זה אין להוציא בכלל משפט מתארים קטנים בפנקס על מיעוט ערכם וחשיבותם של נושאייהם. כי ידי סופרים ישונים היו ממשמשים בספרי הקהלות והמתים, סופר סופר כפי תכונתו והעולה על לבו. זה קצר ברשימות וזה האריך בהזכרות נשמות. זה היה דייקן בשמא ובטעמא וכתב זכרון בספר לא רק את שמו ושם אביו וחותרו וחמותו של הנפטר, אלא גם את שם משפחתו וכינויו, מסחרו (או מלאכתו) ופעולתו תוך קהל ועדה, וזה לא שם לבו לפרטים ורקדוקים כאלה ורשם בפנקס רק את שם העצם של המת ולא יתרה, לא שם אביו ולא שם חמיו, ואף לא יום ושנת

(11) האק, משפחות קיק פראג ע' 19.
 (12) סאמרי בהמצפה גליון 32 הערה 2.
 (13) ליעבק, גל ער ע' 75 סי' 128.
 (14) פנקס החיק דף סי' ע"א ונוטה מצבתו שיובא להלן בתולדותיו.
 (15) דעמביצער, כלילת יופי ת"א דף כיג ע"א וע"ב הערה י".
 (16) סאמרי בהמצפה גליון 16.
 (17) דעמביצער, כלילת יופי ת"א דף ל' ע"א וע"ב.
 (18) הורביץ, אבני זכרון ע' 24 סי' 264.

היום על הדין ועל האמת, לא להוצא מסי ולא מתחת ידי כלום ח"ו. אלא כעוסק בתורה, בכלהו תנאי ובכלהו אמוראי להשמיע שם חלקים מהטענות, והגני מעין לבוא לחלות פני מעב"ת אם יוכל ישלח שתי שירות לבד מיסוד דרכו אשר היא הוהך בדבר האיסור".

מה נראה, כי לא חפץ להכנס לעומק ביצוע הדין, רק כדרכו תמיד לחקור אחרי הדבר מצד התורי בלבד — בעוד אשר חברו בדומה לו ר' שמחה לוצאטו לקח חלק גדול בריב הזה, וגם בזקנותו היה עליו לאסור מלחמה עם הרב ר' שאול מורטיירא על אדות השאלה: אם מקוה העשויה ע"י צנור כשרה היא לטבול בה ?

תולדות אנשי שם בקראקא.

פאת פ. ה. וועטשימין.

בני לנדא בכלל.

מבני לנדא החשובים בכלל, יושבי העיר קראקא בימי הגי' משה ב"ד יקותיאל הלוי לנדא, בנוי ניניו ונכדיו, נודעים לנו עוד: (א) מהר"ר שמואל לנדא בר אוריין גדול, מורה הוראה, שמת הראש בשנת שכ"ה (1) האלוף כהר"ר צבי הירש במהר"ד משה לנדא מלבוב, שנפטר בקראקא ב' שבט ש"פ (2); ג' ר' אברהם לנדא, שהיה חייב בשנת שצ"א י"ד זה"ו פ"ו מעות מצות (3) והוא ר' אברהם (ב"ד יהודה ליב) סג"ל לנדא אחי אשתו של הקצין ר' וואלף, פאפר (4) או ר' אברהם ב"ר יוסף (בהד"ד) ר' אברהם פרץ בהמנהיג ר' יקותיאל זלמן בהג"ט משה) הלוי לנדא, מחבר הפירוש והחרושים על מגלת תענית (5); ד' ר' יצחק סג"ל לנדא, מנהיג ונכאי צדקה, שנמצא חתום ראשון ביום כ"ה תמוז תמ"ז וג' תמוז תמ"ז וא' פ' לך תי"ח (6); ה' ר' יוסף ב"ד יצחק לנדא הנ"ל, גי' פרנס ונכאי צדקה נזכר די' תמוז ת"ל (7) ומוכב חתום ב' אייר תלי"א (בראש המנהיגים) וה' אב תמ"ג ו' שבט תמ"ה וי"ב סיון תמ"ט וכ"ד כסלו תנ"א. והוא חותן הגי' יצחק כ"ץ ראב"ד בקראקא ובעל תולדות יצחק בן אברהם (פפדי"א תנ"א); (8) ו' ר' שמערי"ל לנדא, חמיו של הדיין ר' מאיר במהר"ר יהודה, שמת (הדיין) ב' יתרו מ"ו שבט תלי"א (9); ז' החבר ר' יהודה לנדא (10).

צונץ כותב במבוא לספרו עיר הצדק ע' 4, כי הגי' משה ב"ד יקותיאל לנדא היה לפניו דיין בפראג ומשם בא לקראקא וקבע פה את מושבו בין שנת שי' לש"י"ה והוא אותו הגי' משה לנדא המוכב בשו"ת הרמ"א סי' נ"ו בין חכמי פראג מיום די' כ"ב אלול שי". וע"ז משיג עליו רנ"ח דעמביצער במספלת עיר הצדק ע' 14—15 ומחליט, כי הם שני אנשים שונים ושנים וגם שלשה ר' משה לנדא היו בזמן אחד: אחד בפראג, אחד בקראקא ואחד בלבוב (אבי ר' צבי הירש הנ"ל). ונראים דברי דעמביצער מדברי צונץ ולא צדקו לא טענותיו של אב"ן י"ד ב"מענה" (על מספלת עיר הצדק) ע' 16 ולא הלוטותיו של פרוידברג ב"לוחות זכרון"

(1) פנקס החיק דף כ"ו ניג"ע ע"א.
 (2) שם דף ס"ה ע"ב. כפי הנראה, כהר"ר צבי הירש במהר"ר משה לנדא מלובוב" הוא אבי הדיין והכ"מ מהר"ר משה (בן הר"ר צבי והתן ר' הירש פאפר) סג"ל לנדא, שמת בקראקא י"א חשוון שצ"ו (סאמרי בהמצפה גליון 41) ובנו של מהר"ר משה בהמנהיג ר' יקותיאל זלמן (בהג"ט משה) לנדא, שאשתו (של מהר"ר משה) האלמנה מ' רעכל ב"ד סתם מענדל סתה כאן ו' כסלו שצ"ד (סאמרי שם גליון 35). הוא נקרא "מלובוב" על שבו שם בקביעות הרבה שנים אחר חתונתו כמו ר' אברהם שהעניניו, בעל איתן האזרחי, שמובא בפנקס החיק דף קפ"ג ע"ב) בקראקא גי' בשם "מלובוב", אף כי הוא היה סילירי קראקא בנו של ר' ישראל יחיאל הכתר רפפורט, פרנס ודיין העיר (ע"י מהר"ר לתולדות גדולי ישראל ע' 28).
 (3) פנקס הצדקה.
 (4) סאמרי בהמצפה גליון 41.
 (5) סאמרי שם גליון 35.
 (6) מהר"ר מ' פפנקסי הקהל בקראקא ע' 16 ומאמרי דברי הפני (במסאף תרס"ב הוצאת רבינוביץ) ע' 11 סי' ה' וע' 12 סוף ו'.
 (7) דברי חפץ הנ"ל ע' 19—20 סי' מ"ו.
 (8) פנקס הקהל דף ע"ה ע"ב יום ט"ז אדר ב' תתי"ח.
 (9) פנקס החיק דף קע"ה ע"א.
 (10) שם דף רי"ב ע"ב.

גוסטא פינקעספעלד
זאב מאמעס
 מאורשים בח' מרחשון תרע"א
 ניעפלאמיצע קראקא

לארום ידידי הנכבד מר בן ציון ראבנער פה
 אברכהו כמז"ש.

זאב דוב אלטער מייער — סאנוק.
 גם אנכי אמה שנים אחד בין המכריבים, לכרך
 את יד"ג מר מנשה בראנד לארוסו עם בת מו"ה דוד
 פערלמאן ברוזאוודוב.

חיים דוב עץ ארו — רוזאוודוב.
 ברוב גיל ואהבה אכרך כמז"ש את חברי מר יוסף
 מאריטן בגרודק לארוסו עם מ' מאניה רייצעס בלובוב.
 ח. יצחק אגיד.

אני מכרך כמז"ש את ידידי מר יוסף מאריטן
 בגרודק לארוסו. יצחק זאב האובען
 העבריות ברוינר, יונס, נגלה, לינג, בורשטיין,
 תאומים ביקר ושריייער בנדבורנה מברכות את מורן
 העברי הראשון מר שמחה געלב לארוסו.

את ידידי חברי לרעה מר שלמה מעלער הנני
 מכרך כמז"ש מעומק לבני לארוסו. מז"ש להוריו היקרים.
 יהודה איזלער.

מי שיש לו מספר "הנעורים" קובצי ספרא
 לנערי בני הוצאת תושיה יפנה אלי ואשלם לך ותמשיכו.
MENDEL FRÄNKEL, TYRAWA wof. (Gal.)

אונזערען פאמיליען עמפעהלען וויר
 דיא קאלינער ציכונגען זויפס בעסטע.

שלא שמע עוד מה נעשה אחרי המות. אבל מזה אין
 עוד ראייה שאינו מתמים. אין החיים כשנויי העצם אלא
 במה שכתובו וזהו הנשמה, שאין לה ראשית ואחרית.

חברים! סוחרים קראקא!

כיום א' הבא 4 כרצמבר תהיה כבית "החברה
 של סוחרים נוסעים" ברחוב דימל 25 אספה כללית
 "לחברת הסוחרים הקראקאים". אנו מזמינים בזה גם את
 הסוחרים, שלא נספחו עוד לחברתנו, כי הדבר נוגע גם
 להם ואל יאמר שום אחד בשוין-נפש הרגיל אצלנו:
 גם בלעדי תהיה האספה. — השכל העמוס הזה,
 ההתרשלות המהפירה הזאת הביאה עלינו די צרות
 ותלאות, ההסירה לנו די ממון ודמים עד שבאנו לידי
 הכרה, כי לכצר מעמדנו ולהכתימה אשורינו נוכל רק
 בהתחברות הכחות ובעמדתנו נגד כל צר ומשמין נכונים
 כאיש אחד להגן בעדנו.

הנה באה העת לכס חברינו, להראות, כי עוד
 כה בכס לראות את הגולה, כיאות לסוחרים יהודים
 כעלי שכל. באו כלכם לאספתנו הכללית, לבחור לנו
 ראשים, אשר יצאו ויכאול לפנינו ויעלו את הסתדרותנו
 למדרגה הראויה להגן עלינו.

ח. פ. לייסנער משנה ראש ח' הסוחרים.

בן ציון ראבנער
 מאורשים
 מרים בערמאן
 טורקא

כל המאוען שעשית דומה כאלו אסרוך בעבותים,
 כפעם הראשונה הן כחומי עכבישי, הזרת על עונך ידמו
 לחוט של פשתן, אח"כ להבל וכאשר תתרגל בעון
 ההוא יהיו כאלו כפתוך בשלשלאות. כפעם הראשונה
 דומה העון כנפשוך כמו זה, אח"כ כאורח ובסוף כבעל
 הבית. (ע"ן כבלי סוכה ג"כ. מזה נראה שלמר מולסמור
 גמרא).

אין דבר בטוח בהמות. בוא המות בטוח יותר
 מבוא הלילה אחרי היום והחרף אחרי הקיץ. ומדוע יבין
 האדם ללילה ולחרף ואינו מכין לעת מותו? צריך
 האדם להכונן למותו ואין לזה רק הכנה אחת: מעשים
 טובים בחיים. ככל אשר יטיב האדם בחייו כן יקל לו
 המות. לצדיקים אין מות כלל (גם את זה הוציא מן
 מתלמוד ברכות י"ח).

המות דומה ללידה. הילד הנולד נכנס לעולם
 חדש. אלו יכול הילד לספר לנו רגישו היה מגיד לנו,
 כי עזיבת עולמו הקודם במעי אמו היה דומה לו
 כמות.

בעלי חיים אינם יודעים, כי סופם למיתה, ע"כ
 אין אימת מות להם כמו לאדם. הרעת הכיאה לאדם
 את אימת המות, אך האפשר הדכה, כי דעתנו היא
 לרעתנו? אין הדבר כן, ככל אשר יטיב האדם את
 מעשיו, כן יקטן פחדו מפני המות. לצדיק דומה המות
 רק כגאולת הנפש מבית כלאה.

אין המות אלא שנוי גדול בצורתנו, הרבה שנויים
 נשתנה האדם בחייו. מהמר בלי כל צורה הוא נעשה
 גוף בעל צורה כמעט אמו, מגדל יער ושניים, הומר
 הגוף הולך ומתהלף בכל יום, מגדל זקן, מזקי, שעירי
 ניושרות, כשרו יכלה. מדוע אין אדם ירא מפני כל
 השנויים האלה, רק מפני השנוי הנקרא מות? לפי

כבית המערכת של "המצפה" נמצאים

- הספרים האלה למכירה:
- דעמביצה, כלידת יופי תולדות הרבנים בלובוב
- ושאר גדולי ישראל שני חלקים K. — 4.
- דוקס, אודה למושב תולדות רבני
- אלטונא, האמבורג, וואנדפניק (אחיז) 1.50
- רובין דר. שלמה השארת הנפש
- 1. " רזי עולם על כל מיני מסתרים
- בלפורי הין או כחות דתיות
- 1. " פרס ויהודה על אמונות ודעות
- וכנהגים שקבלו אבותינו מאת הפרסים
- 1.50 " ודתיים.
- האמונה בשתי רשיות ורשומיה
- 1. " בספרות ישראל.
- 2. " תהלת הכסילים הוצאת שניה
- עם תקונים והוספות מאת המחבר
- 40 " ברוך שפינוזה בדגשי אהבת אלהים
- ספור יצירת העולם במעשה
- 1. " בראשית תורתנו K.
- שני דוחות הפילוסופיא
- 1. " על אמונות השניות ודעות האהדות
- שערו, דר. שלמה רובין זיין ליגען
- 1. " אונד זיינע שריפטען (אשכנזית)
- מחיר כל אלה בלי שכר המשלוח.

אנציקלופדיא עברית לכל מקצועות
 תורת ישראל, ספרותו ודברי ימיו בעשרה
 כרכים.

ספר נחוץ לכל הרבנים, הסופרים
 המשכילים ולכל בן תורה והוגה בחכמת
 ישראל.

יצא לאור הכרך הרביעי, המכיל את
 הערכים מן האותיות ד' ה' ו' ז' ח'.

מחירו אצל המו"ל 3 דולרים-15 כתרם
 יהמשלם ע"י "המצפה" יקבלוהו מאמריקה
 חפשי בעד 12 כתרם מכורך.

"הפרחים"
 העורך והמו"ל י. ב. לבנר

שבועון מצויר לבני הנעורים
 שנה שלישית

מחירו לשנה 5 רובל, בחו"ל עוד 60 ק'
 ובערך זה לרבע ולחצי שנה.
 Lugansk (Russie)
 Red. „Haprochim“.

- 1) בן זאב י. ל. אוצר השרשים מעובד
- ע"י מ. שולבוים מעבדית לאשכנזית 5.— K.
- 6.— " מאשכנזית לעברית
- 2) גרובסקי וקלויזנר, מלון של כים
- מעבדית לאשכנזית ורוסית עם נוספות מלים
- חדשות מכורך חדר 6.— K.
- 3) גינציג ע. דר. פוסק י. ש. דר. האשכול
- מאסף ספרותי ומדעי, חמשה חלקים תרניה
- 9.— K.
- 2.— " כל חלק.
- 4) גרענער, אוצר הספרות שנה שניה
- רביעית, כל אחת 3.— K.

10 Kronen fällig!
 kann jedermann auf leichte Weise verdienen. Senden Sie Ihre Adresse nur auf einer Postkarte an die Firma Jak. König, Wien VII|3 - Postamt 63

Newyorker Germania

Lebensversicherungsgesellschaft.

Ve rsicherungsstand am Schlusse des Jahres 1905	539,686.228.—
Stand der Activa laut Bilans Ende 1905	176,528.370.—
Einkünfte von Assekuranz Prämien und Zinsen 1905	30,748.986.—
Ueberschuss vom Jahresumsatz	K. 2,215.336.—
Reserven v. früheren Jahren für Dividende	11,718.647.—

Folgende Vorteile bietet die Newyorker Germania ihren Versicherten:

- 1) Sie gewährt die ersten Dividenden schon nach Ablauf des ersten Jahres;
- 2) die Polizzen behalten ihren Wert nach 3 Jahren der Ausstellung sogar wenn die Versicherten durch Selbstmord oder Duell starben, und auch in Fällen, in welchen der Antrag objectiv falsche Deklaration enthält;
- 3) Reise um die ganze Erdkugel unterliegen keine besonderen Prämien;
- 4) ebenso brauchen im Kriegsfall die zu den Waffen Berufenen keine besonderen Prämien zu zahlen;
- 5) nach 3-jähriger Versicherung kann der Versicherte, bei Einstellung weiterer Entrichtung der Prämien, übe die Polizza frei verfügen, gemäss der in der Polizza ersichtlichen Instruktion.

General-Agentur für Westgalizien:
Sigmund Gleitzmann, Krakau
 Jasnagasse 5.
 Agenten unter günstigsten Bedingungen gesucht.

יצא לאור תולדות תנאים ואמוראים

אלף ושלש מאות עמודים גדולים, יביל כקרונו קורות ימי חיי רבותינו הנזכרים
 בש"ס כבלי, וכל המפרשים מן שמעון הצדיק עד סוף רבנן סבוראי, דברי ימי
 חייהם, ושמתם, אבותיהם ובי. סדר למורם, רבותיהם, חכריהם ותלמידיהם ותקנותיהם
 וכל המאורעות והקורות בימי חייהם מסודר ע"פ א"ב עם באורים והגהות ונרסאות
 יקרות. — מחיר כל השלשה חלקים באנגליא 106 (מכורך 136, רגל מכורך
 20— כאשכנזי 12 מארק (מכורך 15 מארק) בצרפת, הולאנה, אוסטריא, אונגארן
 רומניא 14 פראנק או כתרם כאמריקה קאנאדא 3 דאלאר, נאכנאדמע אין באנגליא
 גם יצא לאור הספר המפורסם **אגרת רבינו שרירא גאון** עם באור יקר
 בשם **פתשגן הכתבי**, מחולק כפעם הראשונה לשלשה חלקים ופרקים.
 מחירו הספר באנגליא 2|6 (רגל מכורך 5 שילינג), 2.50 מארק, 1 רוי"כ 3 כתרם.
 הכל עם המשלח. מאת הר"ר אהרן הימן בעל המחבר ספר בית ועד להכמים.
 מחיר הספר בית ועד להכמים 4|5 מארק, 6 פראנק, 2 רוי"כ 1 1/4 דאלאר.
 למכורי ספרים הקונים לפחות 10 עקסעמפ. ינתן ראבאט. — אודיעסע להמחבר:
 Rabbi ARON HYMAN, 3a Tenter street, North, London E. England.
 למחברים אל ישלחו את ספריהם כהליפין, אלא ישלחו כרטיס כפול יקבלו תשובה.

ספר טוב חנם!

בל הקונה מזינו את הספר הסנציונלי רב הענין הודות ההגדות הנפלאות על דבר
 עשרת השבטים בעד שני כתרם יקבל עמו יחד ספר טוב וגדול כמוהו חנם וחפשי. בספר
 הזה יזכה רק מי שיקנה מעכשיו. שום יודע עברית ואוהב ספרים אל נא יפסיד את שעת הכשר
 הזאת. — בקופסה (נאכנאדמע) אין רבני לוחיות מן המעשה (אשכנזית) וכו'.

האמעל ורעסטוראציען כשר
 לבע"ב יהודים של
שלום אהרן ראזענטאל
 בלבוב, רחוב רזעזניצקא 13
 טעלעפאן נ"ו 1314

ההוצאה החדשה והגדולה של הספר
שירי ציון
 בעברית, יהודית וגרמנית
 כמיליון 90 שירים.

מחירו בעת 60 הלר.
 על ניר מהודר 1 כתר.
 שירי ציון העברים 30

כסף מראש גם במרקאות. הכתבת להמ"ל:
M. HUBNER, Nadwórna Galizien.
Wundervolles für Bruchleidende!

K. k. patentirtes
 (Patentnummer 41589)
Radikal abhilfliches Bruchband.
 Kleinste Dimension, geringstes Ge-
 wicht, ohne Feder oder Metall,
 schmerzlos, ohne Druck wirkend.
 Anfragen mit Retourporto an:
M. KANTROWICZ, PODGÓRZE,
 Galizien.

סדר עולם זוטא
 עם סדר תנאים ואמוראים השלם עפי'
 בת"י ט"ז פרקים. עם מבוא הערות
 ותקונים. מאת
 מנשה גראסבערג מטרעסטינא
 מחירו עם המשלה 5 K. ממקברים ומ"ס
 אקה את ספרים כהלוק.
M. GROSBERG, 36 Rutland Str.
 Stepney. LONDON,
 E. England.

חדשה בציונות
מנגינות בלית הפסנתר

- 15 הוצאות (בנות 1-4 שירים) לשירי
 ציון שונים בעברית, יהודית וגרמנית
 מעבדות ע"י הפרופסור צ. אהרליך.
- 1 על מות הרצל II שושנה
  - 2 משאת נפשי II יונה תומיה III אל מלן
  - 3 בשדמות בית לחם III ציונה III שירתי-אסיר
  - 4 אם אשכחך II שיר ערש I, III שיר ערש
  - 5 דאם בענקען II אלה-בית
  - 6 די זעהנוכט
  - 7 Fern im Osten II, Wacht auf I
  - 8 Die Zeder III, II די שבועה IV די יודישע פרויהייט
  - 9 Kennst du das Land II, Auf mein Volk I
  - 10 צו הערצל טוירט (8 גרויסע זייטען)
  - 11 הנוכה ליכט II גלות-מאדש
  - 12 ציון (פרג) II הצות
  - 13 פערזוועלקט II מיזונג זוך ניט
  - 14 נחנו עדים II נמשו צללים
  - 15 אין זיין האנד II פריהלינג.
- מחיר כל הוצאה 1 כתר גם במרקאות
 פרוישקט לכל דורש—הכתבת להמ"ל
M. HUBNER, Nadwórna Galizien.

לתקון ספרים
 בבית מסחרי הגדול נמכרים
 קונטרסים בודדים מכל הש"ס
 דפוס ראם בוויילנא. מכל מסכת אוכל לספור את
 עשרת הקונטרסים הראשונים. כל אחד מחזיק
 ר' דסיס, מהיר כל קונטרס עשרים העלער
 סלכד הפארטא, כן יש לו בבית מסחרי הגדול
 כל מיני ספרים מכל הדפוסים. הכל בכריכות
 טובות וחזקות למיניהם. קונים פרטים ומ"ס יפנו
 נא אלי בדרישותיהם. ואמלא הפצע על צד היותר
 טוב. גם נמצא אצלי, כרוינע שאפלעדער בשביל
 כורכי ספרים. מהיר קילוגרם 6.50 כתר
SALOMON NEUMANN
 Buchhandlung Tarnow
 Naftall Hof
 Wyd.: S. M. Laser
 Odpowiedzialny redaktor: S. M. Laser.
 Drukiem M. Lenkowicza w Krakowie.
 Bożego Ciała 22.

כשרה זערכווארען פארען
A. Finkelstein, Lemberg, Gołuchowskipl. 2.
 לעפערט אלע סארטען זערכווארען בעסטע כשרה דעליקאטעסע. די פאבריק איז
 לויט דען מאדערנסטען בעהעלפען אינגערעכטעם. ווי עלעקטרישע קראפט א. ו.ו.
 אונד ערצינגט נור פרימא-ווארע
 בהכשר הרב"ג ר' משה באב"ד האב"ד פה.

Erstes und Grösstes
Gramophonhaus
JOSEF WECHSLER
 Engros & Endetail
Lemberg, Sykstuska 2. Krakau, Grodzka 71.

גענעראלפערטער דער גראמאפאן אקציען-געזעלשאפט
 מיט סארקע, שרייבענדער ענגעל
 גרעסטעס לאגער פאלישער, דייטשער, העברעאישער אונד
 יודישער פלאטען מיט סארקע, געגעלי.
 20.000 פלאטען ערסטגרעסטער קינסטלער
 שטעטס אים לאגער
 רעפארטורמילע אונד ווערקשטעטעס אים ארטיגע בעסטע אומטויש-
 בעדינגונגען. — פרויקאמאליגע גראמאס אונד פראנקא.
 לעמבער, טעלעפאן II 2033
 אקוי, טעלעפאן 461

M. Gutwirth, Krakau
 MOSTOWA 3.
 liefert Knochenmehl und
 Thomsmehl in jeder
 Gehaltslage zu sehr billigen
 Preisen.

הכרזה ויחיד גדולה
 של
מפרים עבריים ויהודיים
 הוא בבית-מסחר המפרים של:
L. FORTGANG, Krakau
 דקמיליונים 2-3 מספרות העברית
 ושלוחו בעד 20-4 מספרות היהודית
 לקנינם היום.
 במוקדמות

לעזען אונד מערקען.
 דיא דענקבאר בעסטען שאנצען צור ערלאנגונג איינער הייראטס-אויס-
 שטאטונג לויט גרעסע דער זוך פערמעהרערנען מיטגליעדערצאהל. בעטעט דער
Wohlfahrtsverein z. Heiratsausstattung jüd. Mädchen
in Tarnów
 דערוועלבע האט וואהרענד דער קורצען צייט זיינעם בעשטאנדעס צירקא 20.000
 קראנען אויף הייראטסאויסשטאטונג בעצאהלט, עט צור זיכערונג דער הייראטס-
 אויסשטאטונג לאנגערצאהלענדער מיטגליעדער איינען אייזערנען פאנד געגרינדעט.
 אויף וואונש ווערען פאן דער קאנצלייא **בערנהארדינערגאסע 1**
 אויסקינפטע אונד דרוקסארטען ערטיילט.

הסתדרות אמנה.
(KREDIT-UNION)
 סניף חדש בקראקא רחוב גראדוקא 32
 המשורה פתוח בכל יום משעה 9 עד 1 לפני הצהרים ומן 3 עד 6 אה"צ.
 בשבת ויו"ט סגור.
 תכלית מוסד הבנק הזה של אנגות-שותפים גדולה היא להרים המצב
 הכלכלי של יהודי גליציה במתן הלוואות בזול, תמיכת כל התאמצות להסתדרה,
 המתגלה באיזה מקצוע כלכלי, וביחוד כיסוד מסווגי תעשייה ואגודות כלכלה
 מכל המינים ועזרה כדרך בנקים מרכזים במפעלי עסקים של סוחרים ובעלי
 מלאכה יהודים.
 הננו מזמינים את אחינו בכל מקום שהם, לקנות מניותינו בנות 25 כתר,ים.
 ולהפקיד אצלנו פקדונות כסף
 נגד 4 אחוים ממאה עסקא.
 הנהגת הקרדיט-אוניון.

מכתבי הוראה גרפסים
 הריני ונתכזב להודיע, כי ונכתבי
 הוראתי נקפה העזרית, שכבר
 הקפיקו. להתפטר צעולט ושזכו כבר
 למהדורות רבות, אפשר עתה להזמין
 נקפה הוראה יהודית גם נדפקיס.
 באשכנזית אין לי לנ"ע חלף
 חיוטוגרלפוס.

ונכתבי הוראתי נותנים לכל אחד
 את האפשרות, לקבל לו את הקפה
 העזרית על צריה זמון קלר וזהולחות
 נועטות. נחיר קוונפלט שלם של
 ל"ז הונכתזים לנפרע רק 26 K.
 פרוקפקט ונפרע הנני שולח חס.
 ונכתז לדוגמא כתר ושקפה ה'
S. WAŁKOWSKI KRAKAU
 Postfach 119 (Miodowa 16)

געזע-פעטט.
 דאהעס אונד געקאמטע פערווענדעט
 כשר טעגליך פרישעם לפסח
Juda Zins, Huslatyn, (Galizien)
 פרויוע אונד הכשרים מהרבנים הגאונים
 מבערוואן, ספרעמיסלא ומסמרי זענדע אויף
 פערלאנגען.

ספרים יקרים
בהצי הנם
 באשר בדעתי לצאת מן מסחר ספרים
 ישנים, ע"כ הרפסתי זה עתה רשימת
 ספרים ישנים שכבית מסחרי הורדת
 מחירם כמעט עד הצי מחיר הקודם וכל
 הקודם זכה. הרשימה תשולה הפשי לכל
 דורש.
J. LIPSCHUTZ
 1 Finch st, Brick Lane, London, E.

ספר נפלא
Cudowny Samouczek
Wunderbuch
 zum Selbst-Unterricht der deutsch. Sprache
 in zwei Sprachen (polnisch-deutsch)
 vorgetragen von
JOSEF SAS JAWORSKI
 Gymnasial-Oberlehrer
 und MAJER LAUB
 bekannten Pedagogen.
 Bis heute 2 Teile gedruckt zu je 32
 grosse Seiten.
Preis 50 Heller pr. 1 Teil
 auch Briefmarken werden angenommen.
 Bei Postsendungen 10 h. mehr.
 Zu bekommen bei
Majer Laub, Krakau Dietelsgasse 9.
 Hier habt Ihr Gelegenheit, auf eine un-
 gewöhnlich leichte Art die deutsche Sprache
 im besten Sinne des Wortes, zu erlernen.

כה דהתרא עדיף!
 כל החפץ לגלח הזקן בהתר ולא באסור
 יקנה ממני את אבק-הגלוח החדש
EXCELLENT
 כשמו כן הוא, טוב ויפה וריחו נעים ומועיל
 לגלוח הזקן כרגעים אחרים עצהו"ש. הירא
 דכר ה' יוצא בזה ידי הובת המקום וי"ה
 הבריות. מחיר תבה אחת כתר וחצי. שתי
 תבות שני כתר וחצי. ע"י נאכנאהמע
 לא ישולה. כתובתי עתה.
MOSES KATZ
 JERUSALEM, Palästina,
 Poste restante
 לפנים היה מושבי בלנדון.